

Теоретико-методологічне обґрунтування співвідношення суверенітету та міжнародно-правової відповідальності держави

Владислав Сергійович Мельниченко*

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
Харків, Україна

*e-mail: v.s.melnychenko@nlu.edu.ua

Анотація

Статтю присвячено дослідженню теоретико-методологічного обґрунтування співвідношення взаємопов'язаних концепцій суверенітету та міжнародної відповідальності держави. Актуальність теми дослідження зумовлена потребою в ефективному регулюванні міжнародно-правової відповідальності держави. Метою статті є виявлення доктринального підґрунтя взаємозв'язку між притягненням держави до міжнародно-правової відповідальності за вчинення порушень усталеного правового порядку та захисною функцією її суверенітету, за якою, ніби під парасолькою, ховаються від зливи міжнародно-правових заходів відповідальності порушники загально-визнаних норм міжнародного права. Досягнення вказаної мети є можливим завдяки застосуванню низки загальнонаукових та спеціальних методів, зокрема: порівняння, редукціонізму, діалектичного аналізу та синтезу, порівняльно-правового, формально-юридичного та логіко-юридичного. У статті розглянуто місце відповідальності держав у системі міжнародного права. Наголошено, що нині в міжнародно-правовій науці існують досить сильні консервативні позиції щодо регулювання взаємовідносин між державами. З огляду на це реалізація правовідносин щодо міжнародно-правової відповідальності держав стикається з низкою труднощів, зокрема, і з особливостями тлумачення концепції державного суверенітету. У ході застосування принципу редукціонізму зроблено припущення, що суверенітет є уособленням якісних ознак правової особистості. Із цього вбачається, що персональна здатність суверенної особи (держави) нести відповідальність за порушення міжнародного права є проявом реалізації її суверенітету, який охоплює не лише права, а й обов'язки. Виявлено, що доктрина державного суверенітету є динамічною, що зумовлює її постійну трансформацію в межах правової реальності. З огляду на це встановлено, що динамічність державного суверенітету є запереченням концепції «обмеженого» суверенітету, представники якої непослідовно нехтують її попередніми «версіями», заперечуючи еволюцію доктрини державного суверенітету. Вказане припущення окреслює перспективу подальших досліджень, пов'язаних із безпосередньою реалізацією відносин щодо міжнародно-правової відповідальності держави.

Ключові слова: суверенітет; міжнародно-правова відповідальність; доктрина міжнародного права; правова реальність.

Theoretical and Methodological Framework for the Relationship Between State Sovereignty and International Legal Responsibility

Vladyslav S. Melnychenko*

Yaroslav Mudryi National Law University,
Kharkiv, Ukraine

*e-mail: v.s.melnichenko@nlu.edu.ua

Abstract

This scientific publication explores the theoretical and methodological foundations underlying the relationship between the interconnected concepts of state sovereignty and international responsibility. The relevance of this research stems from the need for effective regulation of states' international legal responsibility. The article aims to identify the doctrinal basis for the relationship between holding states accountable under international law for violations of the established legal order and the protective function of sovereignty, which can sometimes shield violators of international norms from legal consequences. To achieve this, the article employs a range of general scientific and specialized methods, including comparison, reductionism, dialectical analysis and synthesis, the comparative legal method, as well as formal and logical legal methods. The article explores the role of state responsibility within the framework of international law. It highlights that, at present, international legal scholarship maintains notably conservative approaches to regulating relations between states. As a result, the application of international legal responsibility for states encounters several challenges, especially regarding the unique interpretations of state sovereignty. Applying the principle of reductionism, sovereignty is viewed as the embodiment of the key qualities of legal personality. Thus, a sovereign entity's (state's) capacity to assume responsibility for breaches of international law is considered an expression of its sovereignty, which includes both rights and obligations. The doctrine of state sovereignty is shown to be dynamic, leading to its continual transformation within legal reality. This dynamism challenges the concept of "limited" sovereignty, as its proponents often disregard earlier iterations and deny the doctrine's evolution. Recognizing this opens new avenues for research, particularly in relation to how states are held accountable under international law.

Keywords: sovereignty; international legal responsibility; doctrine of international law; legal reality.

Вступ

У сучасному світі поглибленого міжнародного співробітництва та глобалізації базових суспільних процесів потреба в детальній правовій регламентації відносин є фундаментальним елементом суспільної комунікації. Забезпе-

чення відповідності системи правового регулювання суспільних відносин вимогам часу є складним завданням, оскільки це не обмежується лише викликами сьогодення, а й потребує вжиття заходів щодо попередження потенційних загроз, які можуть виникнути в майбутньому.

І хоча в міжнародному праві відсутній «всесвітній законодавець», проте це не стало на заваді еволюції системи правового регулювання міжнародної комунікації. Від примітивних звичаїв, до укладання складних багатосторонніх договорів – міжнародне право еволюціонує відповідно до потреб суспільства на певному етапі його розвитку.

Сучасне міжнародне право окреслює чітке та прагматичне прагнення міжнародного співтовариства до створення системи глобальної комунікації, що повністю відповідатиме загальновизнаним засадам суверенної рівності держав. Досягнення такої цілі є можливим завдяки функціонуванню єдиної системи правового регулювання взаємовідносин, дотримання основних засад якої є безумовним обов'язком кожної з держав.

В основі ефективного регулювання правовідносин лежать механізми стримування та запобігання протиправній поведінці. Наявність самої диспозиції в структурі регулювання правових відносин дає лише примарні надії на її дієвість. Натомість посилення загальновизнаних правил поведінки санкцією за їх недотримання виводить правове регулювання відносин між державами на якісно новий рівень. Ефективність боротьби з міжнародними злочинами та їх превенції залежать від рівня ефективності й дієвості міжнародно-правових механізмів реалізації відповідальності держави за міжнародні злочини [1, с. 132].

Отже, відповідальність є необхідним елементом конструкції правових відносин. Саме вона є одним із найбільш ефективних чинників, що стримують учасників правових відносин у межах усталених правил взаємодії. Проте, навіть з огляду на логічність та очевидність такого висновку, практичне запровадження відповідальності держав у межах міжнародного права супроводжується низкою труднощів. Одним із них є особливості тлумачення концепції суверенітету держави.

Серед найбільш актуальних питань сучасної науки міжнародного права є співвідношення концепцій міжнародно-правової відповідальності та суверенітету держави. Нині міжнародним правом визнається, що кожне міжнародно-протиправне діяння держави тягне за собою її міжнародну відповідальність [2]. Насамперед мова йде про відповідальність за порушення загальновизнаних правил поведінки, що зачіпають інтереси всього міжнародного співтовариства. Зобов'язання *erga omnes* та право будь-якої

держави посилалися на відповідальність за їхнє порушення можна розглядати як ознаки міжнародної спільноти держав, до якої належать усі держави [3, с. 90].

Зацікавленість усієї спільноти є однією з умов впливу на порушника міжнародно-правових зобов'язань, що, серед іншого, також обґрунтовує можливість вжиття в окремих випадках крайніх заходів – втручання в межах реалізації концепції відповідальності по захисту. Це фактично є свідченням подальшої еволюції ідеї про суверенітет, що виявляється у формуванні концепції «відповідальність по захисту» [4, с. 258]. Ба більше, такі зміни є підтвердженням того, що держава вже не може ховатися за своїм суверенітетом, щоб протистояти зовнішньому втручання [5, с. 130].

Метою роботи є встановлення оптимального і методологічно обґрунтованого співвідношення суверенітету та міжнародно-правової відповідальності держави. Важливість цієї мети зумовлюється необхідністю інтеграції концепції міжнародно-правової відповідальності держави в сучасну модель міжнародного права. Досягнення цієї мети передбачає вирішення кількох завдань: обґрунтування міжнародно-правової відповідальності держави як невідворотного наслідку протиправної діяльності; встановлення місця суверенітету держави на шляху до реалізації її міжнародно-правової відповідальності. Досягнення вказаної мети є можливим завдяки застосуванню низки загальнонаукових та спеціальних методів, зокрема: порівняння, редукціонізму, діалектичного аналізу та синтезу, порівняльно-правового, формально-юридичного та логіко-юридичного методів.

Матеріали та методи

Методологічною основою роботи є комплексний підхід, за допомогою якого сформовано теорію особливого режиму співвідношення міжнародно-правової відповідальності та суверенітету держави. У процесі здійснення дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи, а саме: діалектичний аналіз та синтез – для встановлення основної суперечності, що нині досить часто вбачається між недопустимістю посягання на суверенітет держави та забезпеченням її міжнародно-правової відповідальності, взаємодія яких є передумовою еволюції ідеї про державний суверенітет; порівняння – для встановлення відмінності ступенів розвитку концепції «державний суверенітет» у різні історичні епохи; формально-юридичний – для встановлення змісту концепцій міжнародно-правової відповідальності держави та суверенітету держави; логіко-юридичний метод – для логічного вивчення та пояснення особливостей співвідношення досліджуваних концепцій.

Результати та обговорення

Міжнародно-правова відповідальність держави як наслідок протиправної діяльності

Еволюція міжнародного співробітництва зумовлює посилення глобального впливу навіть локальної активності держав. З огляду на це окремі діяння можуть виходити за межі відносин між двома державами, інтегруючись у коло глобальних інтересів людства.

Такий характер розвитку міжнародного співробітництва держав зумовлює потребу в ефективному правовому регулюванні їх відносин, що є основою стабільного функціонування системи міжнародної безпеки. Ця система покликана забезпечити міжнародний правопорядок, під яким розуміється фактичний стан впорядкованості міжнародних відносин, що сформувався і діє як результат реалізації принципів і норм чинного міжнародного права [6, с. 184].

Регулювання суспільних відносин забезпечується низкою загальновизнаних правил поведінки, дієвість яких залежить від механізмів правового реагування в разі їх недотримання. Це не просто можливість, а нагальна потреба для міжнародного права постійно й належним чином реагувати на нові виклики, забезпечуючи захист фундаментальних принципів та цінностей загального і універсального правопорядку [7, с. 23]. У цілому ефективність правового регулювання відносин перебуває у прямій залежності від функціонування системи забезпечення дотримання усталених норм, зокрема й механізму правової відповідальності.

Міжнародні відносини між державами не є винятком. «Відповідальність держави є ключовою концепцією звичаєвого міжнародного права», – стверджував Я. Броунлі [8, с. 79]. Стабільність системи міжнародної безпеки залежить від впорядкованості міжнародно-правового регулювання відносин між суб'єктами, що її становлять. Засоби правового реагування на порушення загальновизнаних правил поведінки в міжнародному праві є невід'ємною складовою забезпечення міжнародного правопорядку.

Визначаючи міжнародно-правову відповідальність держави, насамперед ідеться про відповідальність за вчинення серйозних порушень міжнародного права. Так, Б. Бонафе вказує на посилену відповідальність держави (англ. *aggravated state responsibility*), яка настає за вчинення таких порушень міжнародного права, що зачіпають інтереси всього міжнародного співтовариства [9, с. 18]. Очевидно, що це стосується відповідальності за грубі та систематичні порушення державами своїх міжнародно-правових зобов'язань, про що

йдеться у Статтях про відповідальність держав [10, с. 10]. Режим посиленої відповідальності держав відіграє важливу роль у регулюванні реакції держав на серйозні порушення *jus cogens*. Цей режим може слугувати важливим механізмом примусу в межах міжнародної правової системи, навіть якщо він не здатний подолати структурні недоліки, властиві цій системі [11, с. 75].

Хоча, як зазначає Д. Кроуфорд, внутрішні правові системи часто розрізняють види або ступені відповідальності залежно від джерела порушення зобов'язання, наприклад: злочин, договір, цивільне правопорушення або делікт, проте в міжнародному праві такого загального розмежування немає [12, с. 51].

Загальні принципи міжнародного права щодо відповідальності держав однаково застосовні у випадку порушення договірних зобов'язань, оскільки в галузі міжнародного права не існує відмінності між договірною та деліктною відповідальністю, тому порушення державою будь-якого зобов'язання, незалежно від походження, породжує відповідальність держави [13].

Отже, відповідальність порушника загальновизнаних правил поведінки є логічним та справедливим результатом протиправної діяльності в межах міжнародного права.

Суверенітет держави на шляху її міжнародно-правової відповідальності

Відповідальність є невід'ємним елементом структури правовідносин, зокрема й тих, що регулюють відносини між державами. Проте єдність доктринальних позицій щодо такого висновку є, радше, утопічною візією, аніж емпірично верифікованою реальністю. Наука міжнародного права характеризується наявністю сильних консервативних позицій щодо питання правового регулювання відносин між державами. З огляду на це реалізація міжнародно-правової відповідальності держави стикається з низкою перепон, зокрема й з тими, що впливають із особливостей тлумачення суверенітету держави.

Проблема державного суверенітету належить до найбільш дискусійних як у вітчизняній, так і зарубіжній науці, що зумовлено розширенням сфер і трансформацією форм міжнародної співпраці, а також неоднозначністю інтерпретації самого терміна «суверенітет». Державний суверенітет – це складний державно-правовий феномен, під яким розуміють обумовлену волею народу політико-правову властивість держави, що полягає у верховенстві державної влади щодо будь-якої іншої влади в суспільстві та її незалежності від будь-якої іншої влади за її межами [14, с. 11, 92].

У цілому, науковці у сфері міжнародного кримінального права сприймають суверенітет як перешкоду. Його розглядають як споріднене поняття з реаль-

ною політикою, що постійно унеможлиблює здійснення міжнародного кримінального правосуддя [15, с. 980].

Так, у науці міжнародного права чільне місце займає теза щодо тлумачення ідеї міжнародної відповідальності крізь призму абсолютності та відносності державного суверенітету. В її основу покладено твердження, що притягнення держави до відповідальності за міжнародним правом неодмінно обмежує її суверенітет. У зв'язку з цим доктринальні позиції щодо можливості міжнародно-правової відповідальності держави напрямку залежали від особливостей домінуючої в межах відповідної епохи концепції державного суверенітету.

В епоху класичного міжнародного права безумовною перевагою характеризувалася ідея абсолютного суверенітету, яка заперечувала будь-яку відповідальність держави. Її виникнення стало реакцією на політичну роздробленість європейського простору, усунення негативних наслідків якої вбачалося за можливе завдяки впровадженню централізованої влади. Такий розвиток подій є також свідченням гегемонії політико-філософських засад етатизму.

Хоча, в цілому, представники наукової спільноти цього періоду поділялися на: прибічників концепції абсолютного суверенітету, які заперечували можливість його обмеження, вважаючи це неприйнятним (Т. Гоббс та С. Пуфендорф); прибічників концепції абсолютного суверенітету, які припускали можливість існування певних обмежень (Ж. Боден, Дж. Бентам, Г.В.Ф. Гегель); прибічників концепції відносного суверенітету, що декларували певні його обмеження (Г. Гроцій, Дж. Локк, Й.К. Блюнчлі); прибічників концепції відносного суверенітету, що констатували існування можливості передачі частини суверенітету міждержавним утворенням (В. Пенн, І. Кант, О. Тьєррі, Ф. Науманн) [16, с. 316].

Суттєве звуження нормативного тлумачення обсягу суверенітету держави припадає на період після закінчення Першої світової війни, що супроводжувалося зміною меж реалізації зовнішньої політики в контексті права на ведення війни.

У цьому разі мова йде про Паризький договір 27 серпня 1928 р., більш відомий як Пакт Бріана-Келлога, згідно з яким його підписанти урочисто засудили застосування війни як засобу врегулювання міжнародних спорів і відмовляються у своїх взаємних відносинах від такого як знаряддя національної політики [17].

Хоча Пакт не передбачав правових механізмів забезпечення його реалізації, проте в ході Нюрнберзького військового трибуналу він відіграв ключову

роль. Так, у своїй інтерпретації Пакту Бріана-Келлога суд заявив, що звернення до агресивної війни «не просто незаконне, але й злочинне» [18, с. 45].

Друга світова війна стала каталізатором тектонічних зрушень у всій структурі світового порядку, значно пришвидшивши процеси, які до її початку знаходились у зародковому стані. Це стосується самоусвідомлення, самовизначення та боротьби за національне визволення народів, що перебували в різноманітних формах залежності у складі різних колоніальних імперій [19, с. 131].

Ще на початку минулого століття поширення суверенітету держав-метрополій на їх колонії входило до канону визнаних істин. Юридичне закріплення цього факту міститься у ст. 22 Версальського мирного договору. Ба більше, цей договір містить положення про обов'язок дотримуватися встановленого порядку: «Члени Ліги зобов'язуються поважати та зберігати від зовнішньої агресії територіальну цілісність та існуючу політичну незалежність усіх членів Ліги» [20]. Згадані положення фактично окреслюють межі реалізації державами свого суверенітету, наголошуючи, що заборонена в межах міжнародного права поведінка виходить за межі його захисної дії.

Проте динамічна трансформація системи міжнародного права ХХ ст. значувала зміну аксіологічного сприйняття концепції суверенітету держави. Так, приблизно із середини минулого століття набирають обертів потужні антиколоніальні рухи, що врешті-решт спричинило повалення колись визнаного правового порядку.

У преамбулі Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації закріплено, що Організація Об'єднаних Націй засудила колоніалізм і всяку пов'язану з ним практику сегрегації та дискримінації, де б і в якій би формі вони не проявлялись, і що Декларація про надання незалежності колоніальним країнам і народам від 14 грудня 1960 р. підтвердила і урочисто проголосила необхідність негайно і беззастережно покласти всьому цьому кінець [21].

Декларацією про надання незалежності колоніальним країнам та народам проголошено, що підпорядкування народів іноземному пануванню та їх експлуатація є запереченням основних прав людини, що суперечить Статуту Організації Об'єднаних Націй [22].

Комісія міжнародного права ООН у своїй доповіді про роботу двадцять дев'ятої сесії наголошує, що міжнародний злочин може виникнути, зокрема, внаслідок тяжкого порушення міжнародного зобов'язання, що має фундаментальне значення для забезпечення права народів на самовизначення,

такого як зобов'язання, що забороняє встановлення чи збереження силою колоніального панування [23, с. 11].

Отже, спостерігається поступове звуження змісту суверенітету держави і зменшення сфери застосування його захисної функції. Нині ж, в епоху домінування імперативних норм загального міжнародного права, відповідальність за порушення зобов'язань перед усією спільнотою держав ніби логічно випливає як неминучий наслідок протиправних діянь. Проте відповідальність і на сьогодні продовжує розглядатися як елемент обмеження суверенітету держави, що породжує численні дискусії щодо її правового обґрунтування.

У зв'язку з цим постає питання щодо «повного» обсягу суверенітету, що, з огляду на поширене твердження, обмежуватиметься у випадку притягнення держави до відповідальності. Найбільш логічним вбачається обґрунтування, що слово «обмежений» ідентифікує деформацію наявного стану відповідної категорії, внаслідок якої тлумачення вихідного змісту та отриманого результату співвідносяться як ціле та частина.

Проте аналіз концепції «державний суверенітет» в історичному розрізі дозволяє виявити абсолютно різні тлумачення сфери її дії. Від появи ідеї про державний суверенітет в межах правової реальності спостерігається поступове звуження її змісту. З огляду на це невирішеним з точки зору «обмеження» суверенітету залишається питання щодо співвідношення вихідного та поточного змісту цієї концепції.

Простіше кажучи, взяття за основу в ході доказування ідеї «обмеженого» суверенітету поточної версії цієї концепції як цілого, та, відповідно, нехтування первісною, фактично є визнанням його еволюції. Проте за таких умов сама ідея «обмеженого» суверенітету нівелюється, оскільки трансформація його змісту має розглядатися як її розвиток, а не тимчасове обмеження. Інакше б за основу необхідно було брати саме первинну версію концепції «державний суверенітет», яка охоплювала право на здійснення колоніальної політики та право на ведення війни, що повністю заперечувало б поточний стан розвитку міжнародного права.

За таких умов виникає потреба в якісному методологічному обґрунтуванні «обмеженого» суверенітету, що усунуло б наявні прогалини в тлумаченні його змісту або ж повністю заперечило достовірність цієї ідеї.

Цікавою та послідовною вбачається думка про те, що суверенітет є уособленням правосуб'єктності держави [24, с. 11], або ж якісних ознак правової особистості, якщо використовувати тривимірний методологічний підхід [25].

Варто зауважити, що важливу роль у формуванні такого висновку відіграє принцип редукціонізму.

Застосування поняття «правосуб'єктність» як лінгвістичного відповідника поняття *legal personality* є досить суперечливим у міжнародно-правовій науці з точки зору методологічної обґрунтованості, зважаючи на його виражений нормоцентристський характер. Очевидно, що воно слугує, швидше, властивістю, аніж обґрунтуванням особистості як особливого феномена правової реальності. З огляду на це цікавим є твердження про можливість використання саме поняття «правова особистість» [26, с. 224].

«Правова особистість» характеризується певними якісними властивостями – правоздатністю та дієздатністю, зміст яких має видиму схожість зі змістом поняття «суверенітет», встановленим у ході проведення аналізу на основі тривимірного підходу. Водночас вбачається певна кореляція між суверенними правами та правовими компетентностями [26, с. 224].

Зважаючи на тематику дослідження, розглянемо місце відповідальності держави в межах згаданої конструкції.

Загальновідомо, що здатність суб'єкта нести негативні наслідки своєї протиправної діяльності є деліктоздатністю, що, як зазначає О.В. Тарасов, є елементом негативної дієздатності – персональної здатності вчиняти неправомірні дії з метою порушення своїх обов'язків, чужих прав і свобод, посягання на правову особистість постраждалої сторони, а також посягання на нормальне функціонування системи правовідносин [26, с. 224–225].

З урахуванням висновку про те, що суверенітет держави є уособленням якісних ознак правової особистості, до яких, серед іншого, як елемент негативної дієздатності належить і деліктоздатність, можна стверджувати, що персональна здатність нести негативні наслідки правопорушень є елементом суверенітету держави.

Отже, трактування відповідальності держави за вчинення порушень міжнародного права як обмеження її суверенітету не знаходить оптимального методологічного обґрунтування, оскільки це формує хибне уявлення про те, що суверенітет охоплює лише права, але не обов'язки, що є свідченням його абсолютистського тлумачення.

Натомість притягнення держави до відповідальності вказує на реалізацію окремої складової її суверенітету – деліктоздатності, тобто можливості нести відповідальність, що є закономірним явищем в разі притягнення правопорушника до відповідальності, та є проявом нормальної реалізації суверенітету держави. Таке трактування суверенітету передбачає правомірність

притягнення держави до відповідальності, адже вказана позиція цілком відповідає концепції верховенства права. Саме тому цю категорію варто трактувати згідно із сучасними уявленнями про міжнародне право.

Таким чином, притягнення до відповідальності держави-порушниці за вчинення дій, які трактуються за міжнародним правом як його серйозні порушення, є логічним елементом конструкції правових відносин між державами. Ба більше, за таких умов обов'язку порушника понести відповідальність за вчинення окремих міжнародних злочинів може кореспондувати обов'язок міжнародного співтовариства щодо їх попередження та припинення, що відповідає концепції відповідальності по захисту.

Коли та чи інша держава порушує імперативні норми загального міжнародного права, інші держави зобов'язані певним чином відреагувати, аби забезпечити дотримання норм міжнародної спільноти та виконати зобов'язання *erga omnes* [27, с. 276].

Зважаючи на використану методологію, можна припустити, що реалізація концепції відповідальності по захисту логічно інтегрується як окремий елемент реалізації суверенітету держави. Іронічно, але ми діємо через державний суверенітет для того, щоб обмежити дії, виправдані в ім'я самого ж державного суверенітету [15, с. 1000]. Вказане припущення формує основу для подальшого наукового дискурсу.

Висновки

Отже, результати дослідження демонструють, що встановлення поточної динаміки взаємозв'язку суверенітету та міжнародної відповідальності держави потребує актуального методологічного обґрунтування. Навіть з огляду на поширеність у науковій літературі ідеї про «обмежений» суверенітет, її релевантність у сучасній правовій реальності є предметом обґрунтованих сумнівів.

Натомість застосування запропонованої методологічної бази дає змогу припустити, що можливість притягнення держави до відповідальності за вчинення порушень міжнародного права можна довести на основі співвідношення суверенітету держави та якісних ознак правової особистості. Із цього випливає, що настання відповідальності є нормальним проявом реалізації суверенітету держави, що цілком відповідає сучасній парадигмі верховенства права.

Список використаних джерел

- [1] Важна К. А. Зміст концепції кримінальної відповідальності держави. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2019. № 4. С. 129–140. <https://doi.org/10.31866/2616-745x.4.2019.177644>.

- [2] Report of the Commission to the General Assembly on the work of its fifty-third session. URL: https://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_2001_v2_p2.pdf (last accessed: 22.10.2025).
- [3] Besson S. Theories of International Responsibility Law. Cambridge : Cambridge University Press, 2022. 355 p.
- [4] Сіваш О. М. Концепція «відповідальності по захисту» як баланс принципів державного суверенітету та поваги до прав людини. *Форум права*. 2015. № 4. С. 253–259. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=FP_index.htm_2015_4_46 (дата звернення: 22.10.2025).
- [5] Fournier P. L'intervention pour cause d'humanité chez Louis Le Fur. *Revue Française De Droit Constitutionnel*. 2014. No. 100. P. 125–140.
- [6] Войцеховська О. Р. Міжнародний правовий порядок: поняття та сутнісні ознаки. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 4, т. 2. С. 181–186. URL: http://www.nvppp.in.ua/vip/2018/4/tom_2/37.pdf (дата звернення: 22.10.2025).
- [7] Isokaitė-Valužė I., Grigaitė-Daugirdė G. Invocation of International (Treaty) Law Principles Against an Aggressor State: Suspension, Restriction of Membership Rights, Expulsion? *Kyiv-Mohyla Law & Politics Journal*. 2024. No. 10. P. 19–50. <https://doi.org/10.18523/kmlpj320035.2024-10.19-50>.
- [8] Brownlie I. The Rule of Law in International Affairs: International Law at the Fiftieth Anniversary of the United Nations. The Hague : Kluwer Law, 1998. 264 p.
- [9] Bonafe B. I. The Relationship Between State and Individual Responsibility for International Crimes. Lieden; Boston : Martinus Nijhoff Publishers, 2009. 278 p.
- [10] Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts. URL: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_6_2001.pdf (last accessed: 18.10.2025).
- [11] Herbert F. Peremptory Norms of General International Law (Jus Cogens) And Russia's Aggression Against Ukraine. *Kyiv-Mohyla Law & Politics Journal*. 2024. No. 10. P. 51-81. <https://doi.org/10.18523/kmlpj320043.2024-10.51-81>.
- [12] Crawford J. State Responsibility: The General Part. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. 825 p.
- [13] Case concerning the difference between New Zealand and France concerning the interpretation or application of two agreements concluded on 9 July 1986 between the two States and which related to the problems arising from the Rainbow Warrior Affair. URL: https://legal.un.org/riaa/cases/vol_xx/215-284.pdf (last accessed: 19.10.2025).
- [14] Байдін Ю. В. Державний суверенітет і його межі в умовах європейської інтеграції (питання теорії) : дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2012. 244 с.
- [15] Cryer R. International Criminal Law vs State Sovereignty: Another Round? *The European Journal of International Law*. 2005. Vol. 16, No. 5. P. 979-1000. <https://doi.org/10.1093/ejil/chi156>.
- [16] Мельниченко В. С. Абсолютність державного суверенітету в уявленнях мислителів XVI–XIX ст. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Ужгород, 2024. Т. 4, № 84. С. 311–317. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.4.44>.
- [17] Договір про заборону війни як засобу національної політики (Пакт Бріана-Келлора). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_647#Text (дата звернення: 06.10.2025).

- [18] The Charter and Judgment of the Nürnberg Tribunal – History and Analysis: Memorandum submitted by the Secretary-General. URL: https://legal.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_5.pdf (last accessed: 30.10.2025).
- [19] Латенко В. С. Шляхи деколонізації французьких володінь в Азії та Африці після Другої світової війни (1944–1962 рр.). *Гуманітарний вісник*. 2018. № 13. С. 130–139. URL: <https://er.chdtu.edu.ua/bitstream/ChSTU/1982/1/17.pdf> (дата звернення: 22.10.2025)
- [20] The Treaty of Peace Between the Allied and Associated Powers and Germany. LONDON; Printed and published by his majesty's stationery office. URL: https://www.foundingdocs.gov.au/resources/transcripts/cth10_doc_1919.pdf (last accessed: 30.10.2025).
- [21] Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації від 21 грудня 1965 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105#Text (дата звернення: 30.10.2025).
- [22] Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and People. URL: https://legal.un.org/avl/pdf/ha/dicc/dicc_e.pdf (last accessed: 23.10.2025).
- [23] Report of the International Law Commission on the work of its twenty-ninth session. URL: https://legal.un.org/ilc/documentation/english/reports/a_32_10.pdf (last accessed: 27.10.2025).
- [24] Гапотій В. Д. Теоретичні та практичні аспекти суверенітету народу, нації та держави : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2005. 17 с.
- [25] Тарасов О. В. Суб'єкт міжнародного права: проблема сучасної теорії : монографія. Харків : Право, 2014. 512 с.
- [26] Тарасов О. В. Міжнародна міграційна правосуб'єктність людини: персонологічний вимір. *Проблеми законності*. 2023. Вип. 162. С. 218–238. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.162.287143>.
- [27] Breau S. The Responsibility to Protect in International Law: An Emerging Paradigm Shift. London, New York : Routledge Taylor & Francis Group. 305 p.

References

- [1] Vazhna, K.A. (2019). The meaning of the concept of state criminal responsibility. *International Relations: Theory and Practical Aspects*, 4, 129-140. <https://doi.org/10.31866/2616-745x.4.2019.177644>.
- [2] Report of the Commission to the General Assembly on the work of its fifty-third session. Retrieved from https://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_2001_v2_p2.pdf.
- [3] Besson, S. (2022). *Theories of International Responsibility Law*. Cambridge: Cambridge University Press.
- [4] Sivash, O.M. (2015). Conception "Responsibility to Protect" as Balance of Principles of State Sovereignty and Respect for Human Rights. *Law Forum*, 4, 253-259. Retrieved from http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=FP_index.htm_2015_4_46.
- [5] Fournier, P. (2014). L'intervention pour cause d'humanité chez Louis Le Fur. *Revue française de droit constitutionnel. French Review of Constitutional Law*, 100, 125-140.

- [6] Voitsekhovska, O.R. (2018). International Legal Order: Concept and Essential Features. *Scientific Bulletin of Public and Private Law*, 4(2), 181-186. Retrieved from http://www.nvppp.in.ua/vip/2018/4/tom_2/37.pdf.
- [7] Isokaitė-Valužė, I., & Grigaitė-Daugirdė, G. (2024). Invocation of International (Treaty) Law Principles Against an Aggressor State: Suspension, Restriction of Membership Rights, Expulsion? *Kyiv-Mohyla Law & Politics Journal*, 10, 19-50. <https://doi.org/10.18523/kmlpj320035.2024-10.19-50>.
- [8] Brownlie, I. (1998). *The Rule of Law in International Affairs: International Law at the Fiftieth Anniversary of the United Nations*. The Hague: Kluwer Law.
- [9] Bonafe, B.I. (2009). *The Relationship Between State and Individual Responsibility for International Crimes*. Lieden; Boston: Martinus Nijhoff Publishers.
- [10] Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts. Retrieved from https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_6_2001.pdf.
- [11] Herbert, F. (2024). Peremptory Norms of General International Law (Jus Cogens) And Russia's Aggression Against Ukraine. *Kyiv-Mohyla Law & Politics Journal*, 10, 51-81. <https://doi.org/10.18523/kmlpj320043.2024-10.51-81>.
- [12] Crawford, J. (2013). *State Responsibility: The General Part*. Cambridge: Cambridge University Press.
- [13] Case concerning the difference between New Zealand and France concerning the interpretation or application of two agreements concluded on 9 July 1986 between the two States and which related to the problems arising from the Rainbow Warrior Affair. Retrieved from https://legal.un.org/riaa/cases/vol_xx/215-284.pdf.
- [14] Baidin, Yu.V. (2012). *State Sovereignty and Its Limits in the Context of European Integration (Theoretical Issues)*. Ph.D. Thesis. Kharkiv.
- [15] Cryer, R. (2005). International Criminal Law vs State Sovereignty: Another Round? *The European Journal of International Law*, 16(5), 979-1000. <https://doi.org/10.1093/ejil/chi156>.
- [16] Melnychenko, V.S. (2024) The absoluteness of state sovereignty in the ideas of thinkers of the Sixteenth – Nineteenth Centuries. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*, 4(84), 311-317. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.4.44>.
- [17] Dohovir pro zaboronu viiny yak zasobu natsionalnoi polityky (Pakt Briana-Kelloha). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_647#Text.
- [18] The Charter and Judgment of the Nürnberg Tribunal – History and Analysis: Memorandum submitted by the Secretary-General. Retrieved from https://legal.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_5.pdf.
- [19] Latenko, V.S. (2018). Shliakhy dekolonizatsii frantsuzkykh volodin v Azii ta Afrytsi pislia Druhoi svitovoi viiny (1944-1962 rr.). *Humanitarian Bulletin*, 13, 130-139. Retrieved from <https://er.chdtu.edu.ua/bitstream/ChSTU/1982/1/17.pdf>.
- [20] The Treaty of Peace Between the Allied and Associated Powers and Germany. LONDON; Printed and published by his majesty's stationery office. Retrieved from https://www.foundingdocs.gov.au/resources/transcripts/cth10_doc_1919.pdf.
- [21] Mizhnarodna konventsiiia pro likvidatsiiu vsikh form rasovoi dyskryminatsii vid 21 hrudnia 1965 r. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105#Text.
- [22] Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and People. Retrieved from https://legal.un.org/avl/pdf/ha/dicc/dicc_e.pdf.

- [23] Report of the International Law Commission on the work of its twenty-ninth session. Retrieved from https://legal.un.org/ilc/documentation/english/reports/a_32_10.pdf.
- [24] Hapotii, V.D. (2005). *Theoretical and practical aspects of the sovereignty of the people, nation and state*. Ph.D. Thesis. Kharkiv.
- [25] Tarasov, O.V. (2014). *The subject of international law: a problem of modern theory*. Kharkiv: Pravo.
- [26] Tarasov, O.V. (2023). Legal Personality in International Migration: the Personological Aspect. *Problems of Legality*, 162, 218-238. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.162.287143>.
- [27] Breau, S. (2016). *The Responsibility to Protect in International Law: An Emerging Paradigm Shift*. London, New York: Routledge Taylor & Francis Group.

Владислав Сергійович Мельниченко

аспірант кафедри міжнародного права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
61024, вул. Григорія Сковороди, 77, Харків, Україна
e-mail: v.s.melnychenko@nlu.edu.ua
ORCID 0009-0006-7847-2878

Vladyslav S. Melnychenko

Ph.D. Student at the Department of International Law
Yaroslav Mudryi National Law University
61024, 77 Hryhoriia Skovorody Str., Kharkiv, Ukraine
e-mail: v.s.melnychenko@nlu.edu.ua
ORCID 0009-0006-7847-2878

Рекомендоване цитування: Мельниченко В. С. Теоретико-методологічне обґрунтування співвідношення суверенітету та міжнародно-правової відповідальності держави. *Проблеми законності*. 2025. Вип. 171. С. 97–111. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.171.343551>.

Suggested Citation: Melnychenko, V.S. (2025). Theoretical and Methodological Framework for the Relationship Between State Sovereignty and International Legal Responsibility. *Problems of Legality*, 171, 97-111. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.171.343551>.

Статтю подано / Submitted: 05.10.2025
Доопрацьовано / Revised: 26.11.2025
Схвалено до друку / Accepted: 18.12.2025
Опубліковано / Published: 29.12.2025